

Karakter ve Değer Eğitimi

Türkiye'de Değerler Eğitimi Uygulamaları

Dr. Fehmi Demir

Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı

Dersin İşlenişı

Geçmişten Günümüze Türkiye'de Değerler Eğitimi Uygulamaları

1. 1924-2005 Yılları Arasında Türkiye'de Değerler Eğitimi
2. 2005-2018 Yılları Arasında Türkiye'de Değerler Eğitimi

Giriş

- Her toplum bireysel gelişim ve toplumsal gelecek için değerlerini sonraki kuşaklara kazandırılma girişiminde bulunmaktadır. Değerlerin kazandırılmasında başvurulan yollardan biri **eğitim**dir. Eğitim, bu işlevi planlı etkinlikler aracılığıyla gerçekleştirmektedir.
- Değerler, formal anlamda okullarda ve eğitim programlarında son 18 yılda yer almaya başlamışsa da bu süreçten önce de gerek örtük program aracılığıyla gerekse programların farklı öğelerinde yer alarak eğitim sistemimizde yer almıştır.

Geçmişten Günümüze Türkiye'de Değerler Eğitimi

- Osmanlıda Meşrutiyet yılları, eğitim ile ilgili farklı girişimlerin olduğu ve eğitimin oldukça önemli bir tartışma konusu olduğu yıllardır.
- 1913 yılında kabul edilen «İlköğretim Geçici Yasası» ile değer kazanımını destekleyebilecek nitelikte derslere yer verilmiştir. Bu derslerden biri Musahabat-ı Ahlakiyye dersidir. Bu derste öğrencilerle birlikte **ahlak üzerine sohbetler** yapmaya yer verilmiştir.
- 1922 tarihli programda ise Malumat-ı Medeniyye dersinde demokratik değerler kazandırılmaya çalışılmıştır.

1924-2005 Yılları Arasında Türkiye'de Değerler Eğitimi

- 1924 yılında "İlk Mektepler Müfredat Programı" yayınlanmıştır. Bu programda öğrencilere insani ve toplumsal değerlerin kazandırılması gerektiği belirtilmiştir.
- "Musahabat-ı Ahlakiye" ve "Malumat-ı Vataniyye (yurt bilgisi)" derslerinde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının sahip olduğu hak ve görevlerin tanıtılması amaçlanmıştır.

1924-2005 Yılları Arasında Türkiye'de Değerler Eğitimi

- 1926 programında toplu öğretim benimsenerek, farklı ders içeriklerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan hayat bilgisi ve yurt bilgisi gibi dersler okutulmaya başlanmıştır.
- Hayat Bilgisi dersinin amacı birliktelik ve dayanışma duygularını uyandırmak olarak belirlenmiştir.
- Yurt Bilgisi dersinde özellikle hak ve görevler üzerinden sorumluluk ve çalışkanlık değerleri vurgulanmıştır.

1924-2005 Yılları Arasında Türkiye'de Değerler Eğitimi

- 1936 programı, daha çok cumhuriyet rejimine uygun karakterde bireyler yetiştirme amacı taşımaktadır. Programın eğitim hedeflerinde fikir ve beden gelişiminin yanında karakter gelişimi de vurgulanmıştır.
- Öğretim ilkelerinde, Atatürk İlke ve İnkılaplarına uygun laik yurttaşlar yetiştirmek ve milli değerlere vurgu yapılmıştır.

1924-2005 Yılları Arasında Türkiye'de Değerler Eğitimi

- Bilimsellik değeri ön planda tutulmuştur. Ayrıca hedeflerde ahlaklı yaşama bilincinin yerleştirilmesi gerektiği de vurgulanmaktadır.
- Türkçe, tarih, yurt bilgisi, aile bilgisi, hayat bilgisi gibi dersler değerler eğitimi bakımından önemli görülen dersler arasındadır.
- Hayat bilgisinde doğa sevgisi, vatanseverlik ve Yurt bilgisi dersinde milli unsurlar ön planda tutulmuştur.

1924-2005 Yılları Arasında Türkiye'de Değerler Eğitimi

- II. Milli Eğitim Şurasında, Şuranın ilk gündem maddesi "Okullarda ahlak terbiyesinin geliştirilmesi" şeklinde belirlenmiştir. Bu gündem maddesine bağlı olarak "Ahlak Eğitimi Komisyonu" kurulmuştur.
- Köylerde ve şehirlerde farklı programların uygulanmasından kaynaklanan sıkıntıların giderilmesi amacıyla, paydaşların da görüşlerine başvurularak yeni bir program geliştirme çalışmasına gidilmiş ve bu program 1948 yılında uygulamaya koyulmuştur.

1924-2005 Yılları Arasında Türkiye'de Değerler Eğitimi

- 1948 programında, değerler eğitimi bakımından ortaya çıkan ilk gelişme programın amaçlarının toplumsal, kişisel, insanlık ilişkileri ve ekonomik hayat bakımından başlıklandırılmış olmasıdır.
- 1936 programında yer alan eğitim ve öğretim ilkelerine ek olarak getirilen "kişiliğin sağlanmasına uygun çevre ve kişilik (şahsiyet) ilkeleri", karakter eğitimi bağlamında ele alınabilecek başlıklar olarak programlarda yer almaya başlamıştır.

1924-2005 Yılları Arasında Türkiye'de Değerler Eğitimi

- Hayat bilgisi dersinin hedeflerinde sevgi, saygı, doğruluk, sorumluluk gibi değerlere doğrudan yer verilmiştir. Bu dersin hedeflerinde bilimselliğin de yer aldığı söylenebilir.
- Tarih dersinde milli değerler ve vatanseverlik, coğrafya dersinde doğa sevgisi ve vatanseverlik gibi değerler yer almaktadır.

1924-2005 Yılları Arasında Türkiye'de Değerler Eğitimi

- 1948 programı, ilkokulun genel amaçlarının ulaşamayacak derecede yoğun olması, öğrenmenin **duyuşsal** ve devinimsel yönünün ihmal edilmesi, beceri ve alışkanlık kazandırma yönünün zayıf olması, konuların çok oluşu ve konular arasında bağlantı kurulamaması gibi nedenlerle eleştirilmiştir.
- 1962 yılında "İlkokul Program Taslağı" hazırlanmış ve bazı okullarda uygulamaya koyulmuştur. Taslak programdaki "**Türk Milli Eğitim Hedefleri**" ve "**İlköğretimin Amaçları**" başlıkları altında barış, sevgi, saygı, nezaket, hoşgörü gibi değerlere yer verilmiştir.

1924-2005 Yılları Arasında Türkiye'de Değerler Eğitimi

- 1962 taslak programındaki en önemli değişikliklerden biri değerler eğitimi bakımından oldukça önemli olan tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinin "Toplum ve Ülke İncelemeleri" adı altında birleştirilmesi olmuştur. Dersin amaçlarında vatanseverlik değerinin ön planda olduğu görülmektedir.
- Dersin amaçları incelendiğinde olumlu karakter özelliklerini kazandırmak ifadesi dikkat çekmekte; amaçlarda sorumluluk, yardımseverlik ve barış değerlerine yer verildiği görülmektedir.

1924-2005 Yılları Arasında Türkiye'de Değerler Eğitimi

- Amaçlarda geçen "Geçmişte uluslarına ve insanlarına iyilikleri dokunmuş olan büyük Türk adamlarının hayatlarına ve hizmetlerine karşı öğrencilerde hayranlık uyandırmak" ifadesi, değerler eğitiminde model olma ve biyografi yolu ile öğretim gibi yöntemlere yer verilebileceğini göstermektedir.

1924-2005 Yılları Arasında Türkiye'de Değerler Eğitimi

- 1962 program taslağı ile aynı olmakla birlikte, Toplum ve Ülke İncelemeleri dersinin ismi "sosyal bilgiler" olarak değiştirilmiştir. Sosyal bilgiler dersinin amaçlarında saygı, farklılıklara saygı, sevgi, barış, yardımseverlik, vatanseverlik, doğruluk, konukseverlik, temizlik ve aile birliğine önem verme gibi değerler yer almıştır.
- Hayat bilgisi dersinde ise doğa sevgisi, aile birliğine önem verme, vatanseverlik, sevgi, saygı, doğruluk, tasarruf, çalışkanlık ve dayanışma gibi değerlere vurgu yapılmıştır.

1924-2005 Yılları Arasında Türkiye'de Değerler Eğitimi

- 1997 yılında sekiz yıllık kesintisiz eğitime geçildikten sonra 1998 yılında yeni programlar uygulamaya koyulmuştur.
- Programda yer alan Türk Milli Eğitiminin amaçlarına göre; Atatürk İnkılap ve İlkelerine bağlı, Türk Milletinin milli, ahlaklı, insani ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; beden, zihin, ahlak ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmıştır.

1924-2005 Yılları Arasında Türkiye'de Değerler Eğitimi

- Bununla beraber genel amaçlarda insan haklarına saygı, sorumluluk ve bilimsel düşünce; Türk Milli Eğitiminin temel ilkelerinde ise eşitlik ve bilimsellik gibi değerler vurgulanmıştır.
- 1998 yılı programlarında sosyal bilgiler, hayat bilgisi, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi gibi dersler değerler eğitimi bakımından oldukça önemlidir.

1924-2005 Yılları Arasında Türkiye'de Değerler Eğitimi

- 1998 yılı hayat bilgisi dersi öğretim programında sevgi, bağımsızlık, **duyarlılık**, saygı, güven, dayanışma, aile birliğine önem verme, çalışkanlık, demokrasi, **sorumluluk** ve temizlik değerler yer almıştır.

2005-2018 Yılları Arasında Türkiye'de Değerler Eğitimi

- Yapılandırmacı yaklaşım ışığında 2004 yılında yeniden program geliştirme çalışma başlatılmış, taslak öğretim programlarının ön uygulamasından sonra, program 2005-2006 eğitim öğretim yılında uygulamaya koyulmuştur.
- Değerlere, programlar içinde yer verilmiş, özellikle sosyal bilgiler ve hayat bilgisi gibi derslerde değerler, ayrı birer başlık olarak ele alınmıştır.

2005-2018 Yılları Arasında Türkiye'de Değerler Eğitimi

- Sosyal bilgiler programında ilk kez değerler başlığı altında değer kavramının kısa bir tanımlaması, değerlerin özellikleri, programda yer alan değerler, bu değerlerin nasıl kazandırılabilceğine ilişkin değer öğretimi yaklaşımlarına yer verilmiştir.
- Hayat bilgisi programında ise “kişisel nitelikler” başlığı adı altında öğrencilere sevgi, saygı, barış vb. değerlerin kazandırılmasının amaçlandığı, kişisel niteliklerin kazanımlarla ilişkilendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

2005-2018 Yılları Arasında Türkiye'de Değerler Eğitimi

- 2005 öğretim programındaki farklı derslerin programlarında da doğrudan ya da dolaylı olarak değerlere yer verilmiştir.
- 18. Milli Eğitim Şurasında, değerler eğitiminin okulun görevlerinden biri olduğu vurgulanmış ve programlarda değerlerin yalnızca telkinle değil, ulusal ve evrensel değerlere ilişkin farkındalık kazandıracak farklı yaklaşımlarla kazandırılması gerektiği vurgulanmıştır.
- Bununla birlikte değerler eğitiminin öğretmen yetiştiren kurumlarda da önemsenmesi gerektiği ve öğretmen yetiştiren kurumların programlarına değerler eğitimi ile ilgili bir ders koyulması gerektiği belirtilmiştir.

2005-2018 Yılları Arasında Türkiye'de Değerler Eğitimi

- Birleşmiş Milletlerin 50. Kuruluş yıldönümü için hazırlanan ve "daha iyi bir dünya için değerlerimizi paylaşalım" düşüncesinden yola çıkan "Yaşayan Değerler Eğitimi Programı" ülkemizde de uygulanmıştır.
- Yaşayan değerler eğitimi programı; iş birliği, özgürlük, mutluluk, dürüstlük, sevgi, alçakgönüllülük, barış, saygı, sorumluluk, sadelik, hoşgörü ve birlik olmak üzere 12 değere odaklanan ve etkinlik temelli değerler eğitimi uygulamalarını içeren bir projedir.

2005-2018 Yılları Arasında Türkiye'de Değerler Eğitimi

- 2017 taslak programlarında değerler eğitimine ayrı bir başlıkta yer verilmiştir. Ancak söz konusu programlarda öğrencilere kazandırılması öngörülen değerlerin sayısı farklılaşmış, bazı öğretim programlarında bu sayı, 35'in üzerine çıkmıştır.
- 2018 yılında son hali verilerek yürürlüğe konan ve halen okutulan programlarda eğitim sisteminin temel amacı "Değerlerimiz ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmek" olarak belirtilmiştir.

2005-2018 Yılları Arasında Türkiye'de Değerler Eğitimi

- 2018 öğretim programlarında değerler ve yetkinlikler merkeze alınmıştır. Değerlerin hayata geçirilebilmesi için yetkinlikler oldukça önemli görülmüş ve değerler ile yetkinliklerin birbirinden ayrı düşünölemeyeceğı vurgulanmıştır.
- Ders programlarında kök değerlere yer verilmiştir. Bu kök değerler; "adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik" olarak belirtilmiştir.

2005-2018 Yılları Arasında Türkiye'de Değerler Eğitimi

- Değerler, programlarda ayrı bir ünite veya ayrı bir öge olarak görülmeyip, programın tüm öğelerinde yer almıştır.
- Kök değerlerin programlara eklenmesi ile beklenen, değerlerin alt değerler ve ilişkili olduğu değerler göz önünde bulundurularak tüm derslerde kazanımlarla ilişkilendirilmesidir.
- 2018 programlarında değerler eğitimi ile ilgili bilgilendirme yapılmadan yalnızca üzerinde durulması gereken değerlere yer verilmiştir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Çınar, F. (2019). Karakter ve Değerler Eğitimi. V. Aktepe ve M. Gündüz (Editörler). *Kavramsal Çerçeve*. Ankara: Pegem Akademi, ss.2-19.
- Başçı Namlı, Z. (2019). Karakter ve Değerler Eğitimi. S. Z. Genç ve A. Beldağ (Editörler). *Karakter Eğitimi ve Temel Kavramlar*. Ankara: Pegem Akademi, ss.2-19.